SUOMEN ASIANAJAJALIITTO
FINLANDS ADVOKATFÖRBUND

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Suomen Asianajajaliiton lausunto hallituksen esityksestä 183/2020 vp rikoslain 1 luvun 11 §:n ja 32 luvun 11 §:n muuttamisesta

Lakivaliokunnan kuuleminen 12.11.2020 klo 10.00

Esityksessä ehdotetaan lainsäädäntömuutoksia, joiden tekemistä edellyttää Euroopan parlamentin ja neuvoston 23.10.2018 annettu direktiivi (EU) 2018/1673 rahanpesun torjumisesta rikosoikeudellisin keinoin.

Hallituksen esityksessä esitetään omalla rikoksella saatuun omaisuuteen tai hyötyyn kohdistuvan rahanpesun eli niin sanotun itsepesun rangaistavuuden alaa laajennettavaksi nykyisestä eräisiin rahanpesun tunnusmerkistössä määriteltyihin tekoihin ja niiden yritykseen.

Lisäksi hallituksen esityksessä esitetään eräitä rikoksia pidettäväksi rahanpesun tai törkeän rahanpesun esirikoksina niiden tekovaltion laista riippumatta.

Hallituksen esityksessä valittu linja noudattaa oikeusministeriön asettaman työryhmän mietinnössä (OM:n mietintöjä ja lausuntoja 2019:13) valittua linjaa, jossa direktiivin perusteella tehdään kansalliseen lainsäädäntöön vain välttämättömät muutokset. Tämä valittu linja on kannatettava eikä kriminalisointivelvoitetta tule ulottaa laajemmalle kuin direktiivissä on edellytetty.

Suomen rikosoikeuden soveltamisalasta

Rikoslain 1 luku 11 §:ssä on säädetty kaksoisrangaistavuuden vaatimuksesta. Esityksen mukaan pykälään lisättäisiin uusi 3 momentti. Direktiivin 3 artiklan 4 kohdan asettamien velvoitteiden täytäntöönpanemiseksi säännöksessä määriteltäisiin ne rikokset, joita olisi pidettävä rahanpesun tai törkeän rahanpesun esirikoksina, vaikka teosta ei säädettäisi rangaistusta tekopaikan laissa. Säännöksessä määritellyt rikokset täyttävät direktiivin 2 artiklan 1 kohdan a, d ja h alakohdassa mainituissa unionin säädöksissä asetetut kriminalisointivelvoitteet.

Esirikoksen määritelmä on rikoslain 32 luvun 11 §:n rajoitussäännöksessä. Esirikoksella tarkoitetaan rikosta, jolla rahanpesun kohteena oleva omaisuus on toiselta saatu tai joka on tuottanut hyödyn.

Ehdotettu säännös ei soveltuisi taannehtivasti ennen sen voimaantuloa tehtyihin tekoihin. Suomessa ei näin ollen voisi syyttää rahanpesusta, joka kohdistuisi ennen säännöksen voimaantuloa vieraassa valtiossa lainmukaisesti tehdyllä teolla saatuun omaisuuteen tai hyötyyn.

OM:n mietinnössä todetulla tavalla rikosten säätäminen rahanpesun esirikokseksi tekopaikan lainsäädännöstä riippumatta merkitsee Suomen rikosoikeuden soveltamisalan laajentamista tältä osin maailmanlaajuiseksi ilman EU:n säädöstä laajempaa kansainvälistä sopimusta. Lisäksi sääntely merkitsee poikkeusta laillisuusperiaatteeseen liittyvään kaksoisrangaistavuuden edellytykseen.

Hallituksen esitys noudattaa OM:n mietintöä, jonka mukaan direktiivin velvoitetta on tulkittava suppeasti. Kaksoisrangaistavuudesta poikkeamista ei ole ehdotettu ulotettavaksi esirikosten vähäisempiin tekotapoihin, joista ei ole säädetty sakkoa ankarampaa rangaistusta. Poikkeussäännöstä ei myöskään ehdoteta koskemaan tuottamuksellista rahanpesua, jota direktiivi ei ylipäänsä velvoita säätämään rangaistavaksi.

Ehdotettu muutos on perusteltu ja Asianajajaliitto kannattaa mietinnössä valittua linjaa, jossa lainsäädäntöön tehdään vain välttämättömät muutokset.

Itsepesu

Nykyisen rikoslain 32 luvun 11 §:n mukaan henkilö voidaan rajoitussäännöksen estämättä tuomita törkeästä rahanpesusta, mikäli rahanpesurikos muodostaa tekojen jatkuvuus ja suunnitelmallisuus huomioon ottaen olennaisimman ja moitittavimman osan rikoskokonaisuudesta.

Suomessa vuonna 2012 voimaan tulleen lainmuutoksen tarkoituksena oli varmistaa se, ettei vähäisempikin osallistuminen esirikokseen aina poistaisi rikosoikeudellista vastuuta rahanpesusta. Itsepesun rangaistavuus edellyttää, että törkeän rahanpesun edellytykset täyttyvät ja että rikoksentekijän toiminnan painopiste on rahanpesussa eikä esirikoksessa.

Voimassa olevan lain esitöiden mukaan käytännön soveltamistilanteessa huomio on suunnattava rikoskokonaisuuteen ja on punnittava, onko törkeä rahanpesu rikoskokonaisuuden olennaisin ja moitittavin osa. Tekijä

voidaan tuomita törkeästä rahanpesusta lähinnä tilanteissa, joissa törkeästä rahanpesusta tuomittaisiin ankarampi rangaistus kuin esirikoksesta. Perustelujen mukaan ”kaikissa tilanteissa harkintaa ohjaavat kuitenkin jälkiteon rankaisemattomuutta koskevat periaatteet” (HE 138/2011 vp, s. 12, LaVM 2/2012 vp).

Rahanpesudirektiivin artiklan 5 mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että itsepesuna tekoon syyllistyneille henkilöille on rangaistavaa varojen muuntaminen tai siirtäminen tietoisena siitä, että kyseiset varat on saatu rikollisesta toiminnasta tarkoituksena salata tai peittää varojen laiton alkuperä tai auttaa tällaisen toiminnan harjoittamiseen osallistunutta henkilöä välttämään toimintansa oikeudellisia seuraamuksia.

Lisäksi 5 artiklan mukaan itsepesuna rangaistavaa tulee olla varojen todellisen luonteen, alkuperän, sijainnin, niistä määräämisen, niiden liikkeiden, niitä koskevien oikeuksien tai niiden omistuksen salaaminen tai peittely tietoisena siitä, että kyseiset varat on saatu rikollisesta toiminnasta. Direktiivin 4 artiklan mukaan itsepesuna rangaistavien tekojen yrityksen tulee olla myös rangaistavaa.

Direktiivin 5 artiklan johdanto-osassa täsmennetään sitä, kuinka laajasti itsepesun tulee olla rangaistavaa esirikoksen ohella. Johdanto-osa on otettu huomioon valmisteltaessa esityksessä ehdotettua muutosta rikoslain 32 luvun 11 §:n rajoitussäännökseen. Johdanto-osan mukaan itsepesuna tulee olla rangaistavaa sellaiset rahanpesutoimet, jotka ”eivät rajoitu pelkästään varojen hallussapitoon tai käyttöön vaan käsittävät myös varojen siirtämisen tai muuntamisen tai niiden laittoman alkuperän salaamisen tai peittämisen ja johtavat suurempaan vahinkoon [”skada utöver”, ”further damage”] kuin rikollisen toiminnan jo tuottama vahinko, esimerkiksi siihen, että rikollisesta toiminnasta saadut varat laitetaan kiertoon ja näin salataan niiden laiton alkuperä”.

Itsepesun tulisi siten olla rangaistavaa, kun sillä aiheutetaan sellaista vahinkoa, jota esirikos ja siitä langetettava rangaistus eivät jo kata. Tämä noudattaa EU:n perusoikeuskirjan 50 artiklassa säädettyä kieltoa, jonka nojalla ketään ei saa panna syytteeseen tai rangaista rikoksesta, josta hänet on jo unionissa lopullisesti vapautettu tai tuomittu syylliseksi lain mukaisesti (niin sanottu ne bis in idem -sääntö).

Hallituksen esityksen mukaan direktiivin velvoitteiden täyttämiseksi itsepesuna säädetään rangaistavaksi rikoksen kautta saadun omaisuuden muuntaminen tai siirtäminen peittämis-, häivyttämis- tai

avustamistarkoituksessa sekä tällaisen omaisuuden peittäminen tai häivyttäminen sekä näiden tekojen yritys.

Pelkästään omaisuuden vastaanottamisen, hallussapidon, luovuttamisen tai käytön säätämistä itsepesuna rangaistavaksi direktiivi ei edellytä. Velvoitetta ei myöskään ole säätää itsepesuna rangaistavaksi sellaisia tekoja, joilla ei ole peittämis-, häivyttämis- tai avustamistarkoitusta ja joiden tekijä ei tahalliseksi katsottavalla tavalla aiheuta peittymistä tai häivyttämistä.

Hallituksen esityksen mukaan direktiivin 3 artiklan 5 kohdan asettamien velvoitteiden täytäntöönpanemiseksi rajoitussäännöstä kavennettaisiin määrittelemällä nykyistä laajemmin ne tilanteet, joissa esirikokseen osallisen vastuu rahanpesusta ei olisi poissuljettu. Itsepesun rangaistavuuden ala laajentuisi nykyisestä. Ehdotetun säännöksen nojalla henkilö, joka on osallinen esirikokseen eli siihen rikokseen, jolla omaisuus on toiselta saatu tai joka on tuottanut hyödyn, voidaan tuomita rahanpesusta tai törkeästä rahanpesusta säännöksessä määritellyissä tapauksissa.

Ehdotettu säännös koskisi direktiivin velvoitteita vastaavasti vain vastuuta rahanpesusta ja törkeästä rahanpesusta sekä näiden yritystä. Pelkkä rahanpesurikkomus, tuottamuksellinen rahanpesu ja salahanke törkeän rahanpesun tekemiseksi eivät olisi itsepesuna rangaistavia.

Yksityiskohtaisten perusteluiden mukaan itsepesusta voitaisiin tuomita jatkossa ensinnäkin silloin, kun tekijä syyllistyy rahanpesua koskevan luvun 6 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaisesti hyödyn tai omaisuuden muuntamiseen tai siirtämiseen peittääkseen tai häivyttääkseen hyödyn tai omaisuuden laittoman alkuperän. Toiseksi esirikokseen osallinen voitaisiin tuomita rahanpesusta tai törkeästä rahanpesusta silloin, kun tällaisen teon tarkoituksena on avustaa toista rikoksentekijää välttämään rikoksen oikeudelliset seuraamukset. Kolmanneksi esirikokseen osallinen voitaisiin tuomita rahanpesusta tai törkeästä rahanpesusta silloin, kun hän 6 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaisesti peittää tai häivyttää rikoksella hankitun omaisuuden, rikoksen tuottaman hyödyn taikka näiden tilalle tulleen omaisuuden todellisen luonteen, alkuperän, sijainnin tai siihen kohdistuvat määräämistoimet tai oikeudet taikka avustaa toista tällaisessa peittämisessä tai häivyttämisessä.

Itsepesun rangaistavuuden ulkopuolelle jäisivät näin ollen rahanpesuteot, joissa tekijä pelkästään ottaa vastaan, käyttää, luovuttaa, välittää tai pitää hallussaan rikoksellaan hankkimaansa omaisuutta, rikoksensa tuottamaa hyötyä tai näiden tilalle tullutta omaisuutta. Myöskään omaisuuden siirtäminen tai muuntaminen pelkässä hyötymistarkoituksessa ei täyttäisi

itsepesun rangaistavuuden edellytyksiä. Lainkonkurrenssia ja muita jäsenvaltion rikosoikeuden yleisiä periaatteita koskevat säännöt pysyvät hallituksen esityksen mukaan ennallaan.

Direktiivi edellyttää edellä mainitun muutoksen tekemistä rikoslain 32 luvun 11 §:ään. Hallituksen esityksen perustelujen mukaan tarkoitus ei ole näiden tekotapojen osalta muuttaa rahanpesusäännöksen tunnusmerkistöä asiallisesti muuten kuin tekijäpiirin osalta, ja tunnusmerkistössä tarkoitetuilla määritelmillä tarkoitetaan samaa kuin voimassa olevassa rahanpesua koskevassa tunnusmerkistössä.

Lisäksi hallituksen esityksessä on havainnollisia esimerkkejä eri tekotavoista sekä huomioitu itsepesun syyteoikeuden vanhentumista koskevat näkökohdat kuten myös rikosoikeudelliseen laillisuusperiaatteeseen sisältyvä taannehtivuuskielto.

Ehdotettu muutos on perusteltu ja Asianajajaliitto kannattaa esityksen linjaa, jossa lainsäädäntöön tehdään vain välttämättömät muutokset.

Helsingissä 12. päivänä marraskuuta 2020

Suomen Asianajajaliitto

Laati

Ville Kivistö
asianajaja, varatuomari
Nurmijärvi